

Børnehaveklassens indhold - centrale omdrejningspunkter for undervisningen

Danmarks Lærerforening

FORORD

Danmarks Lærerforening ønsker med »Børnehaveklассens indhold – centrale omdrejningspunkter for undervisningen« at give ledere, lærere og børnehaveklasseledere inspiration til at udvikle undervisningen i børnehaveklassen.

Sammen med Danmarks Lærerforenings publikation »Børnehaveklassen – starten på fællesskabets skole«, 2002, kan materialet anvendes eksempelvis på skolens pædagogiske råds møder med henblik på en diskussion om, hvad man vil med børnehaveklassen og skolestarten i øvrigt på den enkelte skole, herunder sammenhængen til og samarbejdet med den øvrige del af skolen.

Pjecens indhold vil ligeledes være oplagt som udgangspunkt for en drøftelse af krav og forventninger ved forældremøder i skolestarten og ikke mindst ved den bygning mellem børnehaverne og skolen, som foreningen ønsker udbygget.

I september 2002 udkom Danmarks Evalueringsinstituts rapport »Børnehaveklassen – pædagogisk tænkning og praksis«. En lang række af rapportens anbefalinger til både kommunalt niveau og skoleniveau falder helt i tråd med foreningens opfattelse af, hvilke betingelser der skal opfyldes for at kvalificere arbejdet i børnehaveklassen. Mange af dem vil derfor kunne genfindes i foreningens inspirationsmateriale.

Det er foreningens håb, at pjecen også vil kunne give centrale og lokale myndigheder inspiration til at formulere målsætninger og indholdsplaner.

Anders Bondo Christensen

Børnehaveklассens indhold - centrale omdrejningspunkter for undervisningen

En af børnehaveklассens vigtige opgaver er at skabe en sammenhængende overgang fra børnehaven til skole. Barnets oplevelser og erfaringer fra børnehaven kan via brobygningsredskaber som logbog, eller erfaringskuffert give et overblik over det enkelte barns udvikling og dermed danne grundlag for den pædagogik og undervisning, der kendetegner børnehaveklassen.

Børnehaveklassen er barnets første møde med uddannelsessystemet, hvor børnehaveklasseledere og lærere med hver deres professionelle tilgang til arbejdet i skolen sikrer, at børnene både føler sig trygge og værdsatte og bliver udfordret. Samarbejdet har som mål at lægge en strategi for børnenes udvikling og skabe en sammenhængende overgang fra børnehaveklasse til 1. klasse, hvor regler og arbejdsformer er en naturlig fortsættelse af arbejdet i børnehaveklassen. Sideløbende hermed vil et tæt samarbejde med SFO/fritidshjem være med til at kvalificere skolestarten.

Børnehaveklassen lægger grundstenen for det fællesskab, der i de efterfølgende ni år skal være en daglig realitet for klassens elever og lærere. Klassesammenholdet ved starten af børnehaveklassen er dermed af afgørende betydning for hele skolens virke, og skolen bør derfor arbejde meget bevidst med denne klassesammenholdelse fx ved anvendelse af udskudt klassesammenholdelse.

I folkeskolelovens § 11 er det bestemt, at undervisningen i børnehaveklassen overvejende skal gives i form af leg og andre udviklende aktiviteter. Det sætter rammen for et læringsmiljø i børnehaveklassen, hvor barnet får mulighed for at eksperimentere og gøre erfaringer. Her lægges desuden fundamentet til et positivt forældresamarbejde, der bygger på et højt informationsniveau og en dialog om rollefordelingen og det fælles ansvar for børnenes opdragelse og undervisning.

Legen er af vital betydning for børns udvikling. En bevidst brug af legen skal derfor præge virksomheden i børnehaveklassen og gerne have en central placering i alle aktiviteter. Den kan fx være planlagt og organiseret med henblik på indlæring og udvikling af udvalgte kompetencer og færdigheder. Muligheden for at undervisningsdifferentiere udnyttes ved, at de udviklende aktiviteter tager udgangspunkt i det enkelte barns specifikke forudsætninger og centrerer om dets sociale, motoriske og sproglige udvikling. Legen og den lystbetonede læring former barnets omverdensbevidsthed. Barnets fantasi, indlevelse, kommunikation og evne til symbolsk tænkning stimuleres, og dets muligheder for at udtrykke sig og bearbejde oplevelser, følelser og erfaringer udvikles.

I løbet af tiden i børnehaveklassen gennemløber børnehavegruppen typisk følgende fire faser:

1. **Indskolingsfasen**, hvor de voksne skal give tydelige signaler om regler og samværformer, som opbygges i et samarbejde, og hvor vægten lægges på tryghed, kammeratskab og fri leg.
2. **Samhørighedsfasen**, hvor legen udbygges til rollelege, hvor normer og regler afprøves, og hvor børnene bestyrkes i, hvad de kan og skal lave.
3. **Rolleafprøvningsfasen**, hvor konflikter skal løses, og normer og regler skal opretholdes.
4. **Samarbejdsfasen**, hvor gruppen fungerer som en helhed, og børnene har mod på nye udfordringer.

Disse faser indrammer indholdet i undervisningen i børnehaveklassen.

Et forsøg på en egentlig faglig opdeling af arbejdet i børnehaveklassen vil ikke være hensigtsmæssig, da undervisningen oftest foregår som emner eller temaforløb. Det primære må være, at der er sammenhæng mellem det, der er foregået i førskolealderen, børnehaveklassens aktiviteter og undervisningen i det videre skoleforløb.

Børnehaveklassen er et vigtigt led i børnenes dannelsesproces, og dette første møde med skolen skal opbygge deres selvværd, så de alle føler, at de duer. Det er en af forudsætningerne for, at de kan lære at træffe kvalificerede valg i deres egne liv og tage medansvar for andres.

Børnehaveklassen modtager børn med meget forskellige erfaringer og en aldersspredning på op til 1 ¼ år. Herudover kan der være børn, der har fået skoleudsættelse, eller børn, der har fået tilbud om et ekstra år i børnehaveklassen. Da to år i en børnehaveklasse som regel bør undgås,

er det hensigtsmæssigt at opstille nogle forventninger til, hvad børnene almindeligvis skal kunne magte i forbindelse med skolestarten. Forventningerne bør følges op af indholdsplaner, som tager udgangspunkt i lokale forhold.

Undervisningen tilrettelægges efter, at eleverne forventes at have en række generelle og motoriske færdigheder, bl.a. at de er selvhjulpne hvad angår påklædning og toiletbesøg. Sprogligt forventes det, at børnene kan tale forståeligt og være i stand til at forstå og følge sproglige instruktioner. Motorisk forventes det, at børnene har kontrol over egen krop, og at de kan holde på en blyant, klippe med en saks, kaste og gribe en bold. Børnene bør også have kendskab til de mest almindelige daglige begreber så som farver, antal og størrelse, og kunne koncentrere sig om selvstændige opgaver i kortere tid.

Disse betragtninger er helt overordnede, og i forbindelse med evt. vurdering af et barns skoleparathed vil dets aktuelle udviklingstakt skulle indgå med stor vægt, ligesom en helhedsvurdering i sidste ende må være afgørende. Det vil være naturligt, at en drøftelse af disse forventninger indgår i samarbejdet mellem daginstitutionens område og skolerne.

I børnehaveklassen skal undervisningen

- tage udgangspunkt i den viden børnene har.
- bygge på det trykke og kendte samt være konkret, eksperimenterende og udfordrende.
- tilrettelægges ud fra klassens/det enkelte barns forudsætninger for at sikre, at hele personlighedsudviklingen tilgodeses.
- bygge på de 5-6 årige børns nysgerrighed, fantasi, leg og lyst til at lære.
- skabe lyst til fortsat læring, så børnene kan udvikle sig personligt og fagligt i et socialt fællesskab.
- fremme børnenes fantasi, viljeorienterede og måltrettede handlinger, så de udvikler bevidste læremotiver.
- foregå i dialog og samarbejde med børnene.
- give mulighed for selvorganiseret læring gennem leg.
- udvikle børnenes kompetencer.
- være med til at gøre børnehaveklassen til bindeled mellem hjem, dagtilbud og skole.
- give børnene mulighed for at bygge videre på venskaber fra daginstitutionen.
- formalisere samarbejdet og styrke dialogen mellem børnehaveklasselædere, pædagoger i daginstitution og kommende lærere.
- indføre børnene i skolens formål og kultur.
- skabe kontinuitet mellem børnehaveklassen og mål og metoder i 1. klasse.

Variation og leg i undervisningen tilgodeser børnenes forskellige forudsætninger, og samtidig åbner den legende undervisning for, at børnene finder egne måder at angribe det faglige stof på.

For at sikre, at alle børnehaveklassens børn opnår det optimale udbytte af tiden i børnehaveklassen, er det midlertidigt vigtigt, at undervisningen også bygger på gentagelser og kontinuitet. Derved tilgodeses især de lidt svagere børn, for hvem det genkendelige og gentagelser er en forudsætning for at få udbytte af undervisningen.

Social udvikling

Undervisningen i børnehaveklassen skal tage udgangspunkt i og understøtte børnenes sociale udvikling, således at de bliver i stand til at indgå i det nye fællesskab af jævnaldrende, som klassen er. Det forudsætter, at børnene føler sig værdifulde og trygge ved de voksne, klassen og skolens område. Børnene har brug for både at styrke tidligere venskaber, men også for at danne nye både i klassen og på tværs af klassetrinnene. Dette kan imødekommes ved at arbejde med varierede grupper og ved at udnytte muligheden for samarbejde på tværs af klasserne.

Børnenes styrkeområder og forventninger skal medtænkes og bruges i arbejdet, men børnene skal også opleve, at der stilles krav til dem, både i forhold til ansvarlighed over for andre og til egen indsats i forhold til klassens sociale liv. Mobning er et tema, der tidligt skal tages alvorligt, og forebyggelse forudsætter, at de voksne giver tydelige signaler om regler og samværsformer, og at børnene og forældrene inddrages i at opstille »spilleregler for klassen«.

Børnene skal lære, at der er forskellige former for uro, og de skal gøres bevidste om, hvad der er arbejdsuro, og hvad der er generende uro samt om deres egen andel i den forbindelse.

Den fritvalgte leg er en væsentlig forudsætning for, at det enkelte barn kan indgå i forskellige sociale sammenhænge,

men barnet skal også kunne erkende forskellene mellem sådanne lege, den iscenesatte leg og den måltrettede opgaveløsning.

Som støtte for børnenes sociale udvikling kan der i undervisningen arbejdes med den filosofierende samtale, så de opnår forståelse for, at der ikke findes ét rigtigt svar på alt. Derved får de også styrket deres evne til at lytte til andre og give udtryk for, hvad de selv tænker og føler.

Forventninger til hvad børnene almindeligvis kan eller ved inden for området

- indgå i et socialt fællesskab.
- udvise ansvarlighed for andre.
- udvise situationsbevidsthed.
- kende forskel på uro og arbejdsuro.
- kende forskel på den fritvalgte leg og måltrettede opgaveløsning.
- koncentrere sig og arbejde vedholdende med en leg eller opgave.
- udvise og tolke følelser.
- udvise selverkendelse.
- reflektere over andres situation.
- give udtryk for egne og andres følelser, holdninger og behov.

Motorisk udvikling

Brugen af kroppen og alle sanserne har stor betydning for børns udvikling af opmærksomhed og deres evne til at lære. Børnene skal i undervisningen have mulighed for at udforske, eksperimentere og lege, ligesom der skal være

tilrettelagte forløb, der omfatter alsidige bevægelsesformer og grundlæggende kropslige færdigheder. Begreber som sund mad og motion bør også indgå i undervisningen.

Børnenes evne til at fornemme rum og retning – og videreudvikling af deres lyst og evne til at kravle, løbe, hoppe, klatre, kaste og gribe kan fremmes ved at benytte skolens idrætsfaciliteter. Men mange af aktiviteterne kan også naturligt foregå på skolens legeplads eller uden for skolen.

Gennem aktiv og skabende beskæftigelse med sang, musik, sanglege, rytmik osv. vil undervisningen medvirke til at udvikle børnenes følelsesmæssigt og intellektuelt, udvikle deres koncentration og kontrol over kroppen samt øge barnets forståelse af sig selv som en del af et fællesskab.

Aktiviteter, der inddrager brugen af håndredskaber som sakse, blyanter og værktøj, udvikler børnenes finmotorik og øje-/håndkoordination, og med sang-, rytme- og bevægelseslege styrkes børnenes koordinationssevne.

Forventninger til hvad børnene almindeligvis kan eller ved inden for området

- kende og bruge de 5 sanser.
- benævne og udpege de fleste legemsdele.
- fornemme rum og retning.
- bruge overbegreber i forhold til egen person (størrelse, afstand, bevægelse/fart).
- beherske egen krop ved balancelege, fangelege og sanglege.
- koordinere bevægelser ved boldlege.
- angive og følge en rytme.
- anvende skriveredskaber, sakse og værktøj, fx sav og hammer.

Sproglig udvikling

Den tidlige undervisning bør bygge på børnenes spontane lyst til at eksperimentere og styrke deres lyst til at udfolde sig aktivt i sproglig sammenhæng samt bygge videre på den skriftsprogsudvikling, der allerede er i gang. Det forudsætter, at børnenes kropssprog inddrages og udvikles, at de lærer at lytte til det læste ord i stedet for det viste billede, og at de lærer at kende forskel på det talte og på det skrevne sprog. Det er centralt, at de kan udtrykke sig med klarhed og empati, når de deltager i samtaler med voksne og andre børn, og at de kan forstå og følge en instruktion.

Oplæsning af børnelitteratur støtter udviklingen af fornemmelsen for sproget. Der bør være adgang til et sprogkammer med fx billed- og ordbøger, billedlotteri, lydånd, bogstav- og ordkort, skriveredskaber og papir, så børnene kan eksperimentere med deres egen skrift, bogstaver og ord. Gen-nem små dramatiske forløb, der tager udgangspunkt i fantasien, børnenes oplevelser eller digtede forløb, kan børnene lege med sproget i samspil med kammeraterne og samtidig lære at tage hensyn, vente på tur mv. Rollespil kan også styrke børnenes fornemmelse og forståelse for humor og ironi.

Fællesoplevelser, som børnene kan hæfte begreber på, understøtter arbejdet med den begyndende skrivning og læsning, og udbyttet af oplæsning kvalificeres ved at tale om indholdet og de forskellige begreber i historien. Børnene kan opfordres til at skrive, hvad deres tegnede historier handler om. De vælger selv formen og bruger den skrift, der passer til deres udvikling, fx legeskrivning, indianersprog eller hemmelig skrift. Deres interesse for »nye« skriftformer kan yderligere stimuleres, når de har

mulighed for at arbejde med IT, så en computer bliver et naturligt værktøj for dem i legen med skriftsproget.

trol over sit liv, styrke sit samspil med omgivelserne og færdes trygt.

Forventninger til hvad børnene almindeligvis kan eller ved inden for området

Det talte sprog

- anvende sproget til fx at opfordre til leg.
- acceptere/afslå tilbud.
- modtage og give besked.
- lave aftaler og afgive løfter.
- bruge sproget som middel til konfliktløsning.
- bruge sproget hensynsfuldt.
- forstå og bruge humor.
- kende og gengive rim og remser.

Det skrevne sprog

- skrive/genkende bogstaverne i eget navn.
- skrive eksperimenterende skrift i forbindelse med tegning.
- genkende lette ordbilleder.
- genkende tegn og symboler.
- vise interesse for at lære nye bogstaver og ord.
- vise interesse for bøget.
- følge og forstå en instruktion.

Udvikling af børnenes omverdensbevidsthed

Omverdensbevidsthed konstrueres i barnets aktive omgang og samspil med den konkrete omverden. Væsentlige drivkræfter i denne proces er barnets umiddelbare nysgerrighed, videbegær og undren. Dertil kommer barnets naturlige behov for at vinde stadig større kon-

Børnenes opmærksomhed på begreber om logiske og

matematiske forhold skærpes ved, at de får mulighed for at bruge begreber som vægt, antal og størrelse. I arbejdet med disse begreber lægges der op til, at børnene både skal bruge sproget og tænke kreativt. De skal arbejde med konkret materiale og anvende den viden, de allerede har, til at udvikle ny viden. Desuden kan børnene arbejde med tal,

puls og rytme, fx via organiserede lege. Når børn sjipper, klapper, spiller osv., anvender de matematiske begreber som tal, hyppighed og rækkefølge.

I børnehaveklassen kan man skabe situationer, der fremmer udviklingen af børnenes omverdensbevidsthed. Det kan være voksenstyrede eller spontant opståede eksperimenterende eller udforskende aktiviteter med afsæt i nærmiljøet eller i laboratorielignende situationer. Det kan også foregå gennem historier og fortællinger, der åbner børnenes øjne for nye sammenhænge og hidtil upågtede detaljer i omgivelserne, og derved tilskynder dem til at undersøge nærmere på egen hånd.

Børnenes begrebsverden styrkes også gennem lege og andre aktiviteter, hvor de ordner og sorterer indsamlede genstande og anvender logik, definition, mængdebegreb og proportionssans.

Kreative og skabende aktiviteter med anvendelse af forskellige materialer og arbejdsteknikker giver mulighed for at bruge alle sanser. Og forståelsen for konkrete naturgivne sammenhænge udbygges, når børnene holder dyr, sår, planter og høster. Børnenes bevidsthed om den verden, der omgiver dem, skærpes ved at færdes i det lokale nærmiljø trafiksikret eller i naturen, og derved får de mulighed for at forholde sig til egen rolle og eget ansvar.

Forventninger til hvad børnene almindeligvis kan eller ved inden for området

- forstå at udtrykke sig om forskelle, ligheder og sammenhænge og anvende disse begreber i praktiske sammenhænge.
- udtrykke sig om antal, tal og former, herunder rækkefølge og tælleremse.
- udtrykke sig om rækkefølge i tid og rum.
- bruge enkle diagrammer til at beskrive iagttagelser og undersøgelser.
- vise interesse for begreber som: sekund, minut, time, dag, uge, måned og år.
- kende de almindeligste dyr og planter i nærmiljøet.
- kende forskellige livsvilkår for dyr og mennesker.
- kende fundamentale begreber fra naturen.
- kende det trafikale nærmiljø.

© 2002 Danmarks Lærerforening
Fotos: Kissen Møller Hansen
Grafisk tilrettelæggelse: Stig Nielsen
Tryk: Holbæk Center-Tryk A/S

Danmarks Lærereforening